

Enligt sändlista

Verksamhetsbetingelser för privata enheter som tillhandahåller missbrukarvård för säkerställande av klientsäkerheten

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) och regionförvaltningsverken (RFV) har till uppgift att styra och övervaka tillhandahållandet och ordnandet av social- och hälsovårdens tjänster för att klienter inom social- och hälsovården ska ha tillgång till de tjänster som de behöver och som garanteras dem enligt de grundläggande fri- och rättigheterna på lika villkor och på ett högkvalitativt och säkert sätt.

Valvira har mottagit en anmälan om missförhållande som gällde rehabilitering för missbrukare som genomförts av utbildad personal. På basis av den utredning som anmälningen ledde till preciserade Valvira och regionförvaltningsverken 17.6.2020 kraven på verksamhetsförutsättningar för privata enheter som tillhandahåller missbrukarvård inom socialvården för säkerställande av klientsäkerheten. Det publicerades en nyhet om saken 2.7.2020 på Valviras och regionförvaltningsverkens webbplatser och sändes av regionförvaltningsverken även till serviceproducenterna som tillhandahåller missbrukarvård inom respektive verksamhetsområde. Mer om nyheten finns på: <https://www.valvira.fi/web/sv/-/sakerstallande-av-klientsakerheten-vid-privata-enheter-for-missbrukarvard-inom-socialvarden>.

Denna föreskrift preciserar den tidigare publicerade nyheten och fäster serviceproducenternas och kommunernas uppmärksamhet vid de kriterier som verksamheten vid privata tjänster inom socialvården ska uppfylla enligt gällande lagstiftning och enligt kvalitetskriterierna för missbrukarvården. Samtidigt ger föreskriften information till servicetagare och deras närstående om vad som förutsätts av tjänsterna och hur de övervakas.

På vilka grunder betraktas en enhet för missbrukarvård som en tjänst inom socialvården som införs i registret över tillhandahållare av privata social- och hälsovårdstjänster

En privat aktör som producerar socialservice dygnet runt ska ha fått tillstånd av RFV eller Valvira till produktion av service innan verksamheten inleds eller ändras väsentligt. Varje privat producent av socialservice som producerar annan socialservice än socialservice dygnet runt ska lämna in en skriftlig anmälan om verksamheten innan den inleds eller ändras väsentligt till det kommunala organet i den kommun där tjänsterna produceras. I anmälan ska nämnas motsvarande uppgifter som i en tillståndsansökan. Kommunen har skyldighet att i sitt utlåtande bedöma om verksamheten uppfyller de krav som ställs i lagen om privat socialservice (922/2011) och att sända in anmälan till regionförvaltningsverket.

Enligt 4 § i lagen om privat socialservice ska varje verksamhetsenhet ha tillräckliga och ändamålsenliga lokaler och tillräcklig och ändamålsenlig utrustning samt den personal som

Dnr V/31813/2020

verksamheten förutsätter. Lokalerna ska till sina sanitära och övriga förhållanden vara lämpliga för den vård, fostran och övriga omsorg som tillhandahålls där.

Antalet anställda ska vara tillräckligt med avseende på servicebehovet och antalet klienter. Lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) och lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994) innehåller bestämmelser om vem som är berättigad att vara verksam som yrkesutbildad person.

Med stöd av den ovannämnda lagstiftningen ska verksamheten vid enheter som tillhandahåller rehabilitering för missbrukare basera sig på vård och rehabilitering som ges av personal med yrkesutbildning i social- och hälsovård, t.ex. närvårdare, socionomer eller sjukskötare.

Den ansvariga personen vid en verksamhetsenhet som tillhandahåller socialservice ska uppfylla behörighetskraven enligt 46 a § 3 mom. i socialvårdslagen. Enligt bestämmelsen ska den ansvariga personen ha avlagt en för uppgiften lämplig högre högskoleexamen och dessutom ha kännedom om branschen samt tillräcklig ledarförmåga.

Valvira och RFV anser att en sådan lämplig högskoleexamen i princip är examen inom socialvården eller hälso- och sjukvården på yrkeshögskolenivå (YH). Med kännedom om branschen avses kännedom om det serviceområde där tjänster produceras. Till exempel ska en ansvarig person vid en verksamhetsenhet som tillhandahåller tjänster inom missbrukarvården vara en sakkunnig i dessa tjänster med gedigen arbetserfarenhet och kompetens i de tjänster som produceras.

Att leda en verksamhetsenhet består av teamledarskap som förutsätter tillräcklig ledarförmåga. Det innebär att den ansvariga personen ska ha tillräcklig kompetens i ledarskap för att kunna fungera som teamledare och att han eller hon ska känna till och kunna tillämpa olika arbetsmetoder för teamledning. Via tillsynen har det kommit fram, att om den ansvariga personen inte har tillräckligt god kännedom om servicebranschen och genom praktisk erfarenhet förvärvat erfarenhet av ledarskap kan problem uppstå i organiseringen av arbetet, ledningen av personalen och genomförandet av egenkontrollen.

Tillståndspliktig rehabilitering på institution

Missbrukarvård och rehabilitering inom missbrukarvården, där klienterna under rehabiliteringstiden får heldygnsoomsorg och där enheten har ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården utgör alltid rehabilitering på institution som kräver tillstånd enligt socialvårdslagen. Verksamheten utgör rehabilitering på institution oavsett vilken vårdmetod som tillämpas i rehabiliteringen, inklusive Minnesota-modellen, kvarnvård och 12-stepsprogrammet.

Dnr V/31813/2020

Enligt kvalitetsrekommendationen för missbrukarvården ska rehabiliteringsanstalter för missbrukare ha minst 0,5 arbetstagare/klient, vilket enligt etablerad tillståndspraxis är minimumkravet för personaldimensionering (*Kvalitetsrekommendation för missbrukarvården*, SHM:s handböcker 2002:3).

Antalet anställda ska motsvara klienternas servicebehov under alla förhållanden och under alla tider på dygnet. Vid personaldimensioneringen beaktas den tid som personalen direkt använder till att utföra klientarbete. Den tid som personalen använder för assisterande uppgifter (mathushållning, städning, klädvård) inräknas inte i personaldimensioneringen.

Anmälningsskyldig rehabilitering inom missbrukarvården

Verksamhet som tydligt sker i form av öppenvård utan övernattningsnatt och som har ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården utgör anmälningsskyldig rehabilitering inom missbrukarvården. Kvalitetsrekommendationen för missbrukarvården anger inte någon personaldimensionering för anmälningsskyldig verksamhet. I samband med behandlingen av registreringsanmälan bedömer tillståndsmyndigheterna separat från fall till fall det antal anställda och deras utbildningsnivå som krävs för anmälningsskyldig verksamhet utgående från klienternas servicebehov och de producerade tjänsternas karaktär.

När behöver en enhet både tillstånd för socialvård och tillstånd för hälso- och sjukvård

Om en verksamhetsenhet som tillhandahåller rehabilitering på institution eller öppenvårdsrehabilitering inom missbrukarvården bedriver krävande läkemedelsbehandling, t.ex. avgiftning med läkemedel, substitutionsbehandling eller injicerad behandling med narkotiska läkemedel förutsätts att enheten även har tillstånd för hälso- och sjukvård, alltså s.k. dubbel- tillstånd. Mer information om tillstånd i samband med privat hälso- och sjukvård finns på Valvira webbplats: https://www.valvira.fi/web/sv/halso-och-sjukvard/privata_halso-och_sjukvardtjanster.

Multiprofessionell personalstruktur

Tillsynsmyndigheterna framhåller att antalet anställda och deras adekvata utbildning och yrkeskicklighet har stor betydelse för säkerställandet av klientsäkra och högkvalitativa tjänster.

Rehabilitering av missbrukare ska genomföras med hjälp av en multiprofessionell personalstruktur, och personalen ska dimensioneras så att det i varje arbetsskift finns ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården för att möta klienternas behov. Den person som ansvarar för medicineringen ska genom sin grundutbildning ha tillräckliga studier i läkemedelsbehandling för att kunna genomföra den på ett säkert sätt. Mer information om genomförandet av läkemedelsbehandling finns på Valvira webbplats: <https://www.valvira.fi/web/sv/halso-och-sjukvard/god-arbetsutovning/lakemedelsbehandling/genomforandet-av-lakemedelsbehandling>.

Dnr V/31813/2020

Enligt Valviras föreskrift om personalen vid socialvårdens enheter för missbrukarvård kan en person som endast avlagt yrkesexamen i missbrukarvård inte arbeta ensam i ett arbetsskift. I varje arbetsskift ska det dessutom finnas en yrkesutbildad person inom socialvården eller hälso- och sjukvården, som ansvarar för omsorgen och övervakningen av klienterna (Föreskrift 9/2010, 22.6.2010, dnr 3801/05.00.04/2010, på finska).

En person som avlagt yrkesexamen i missbrukarvård, liksom även en person som efter 1.8.2018 avlagt yrkesexamen i mentalvårdsarbete och missbrukarvård eller specialyrkesexamen i mentalvårdsarbete och missbrukarvård, kan dock inräknas i enhetens personaldimensionering till den del personen deltar i direkt klientarbete.

Registret över tillhandahållare av privata social- och hälsovårdstjänster

Producenter av socialservice, vilkas verksamhet uppfyller förutsättningarna för tillståndspliktig eller anmälningspliktig verksamhet införs i regionförvaltningsverkens och Valviras gemensamma riksomfattande register över tillhandahållare av privata social- och hälsovårdstjänster, Valveri.

På vilka grunder utgör den missbrukarvård, som enheten tillhandahåller, inte registrerad socialservice

Om missbrukarvården enbart eller till största delen baserar sig på kamratstöd som erbjuds rehabiliteringsklienter av personer som tillfrisknat från sitt missbruk av berusande ämnen, och enheten inte har ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården i relation till klienternas antal och servicebehov uppfyller missbrukarvården inte verksamhetsförutsättningarna för privat socialservice och kan inte införas i registret över tillhandahållare av privata social- och hälsovårdstjänster.

Om tjänsterna inte är införda i registret har tillståndsmyndigheten ansett att de inte utgör socialservice. Tjänsterna baserar sig då vanligtvis på ett avtal mellan tillhandahållaren och klienten. I sådana fall hör rådgivning och beslut vid eventuella missförhållanden eller meningsskiljaktigheter i fråga om avtalet eller tjänsterna till konsumentskyddet, där behöriga myndigheter är Konkurrens- och konsumentverket och Konsumenttvistenämnden (<https://www.kuluttajariita.fi/sv/index.html>).

Om kommunen har anskaffat rehabilitering inom missbrukarvården för sina klienter från en serviceproducent som inte ingår i registret ansvarar kommunen dock för kvaliteten och klientsäkerheten av de köpta tjänsterna.

På vilket sätt kan klienten kontrollera, att den missbrukarvård eller rehabilitering för missbrukare som enheten tillhandahåller genomförs som service inom socialvården

Klienten har möjlighet att vara i kontakt med verksamhetsenhetens hemkommun för att säkerställa om serviceproducentens verksamhet har godkänts som privat socialservice.

Dnr V/31813/2020

I den offentliga informationstjänsten som ingår i Valvira centralregister över yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården **JulkiTerhikki/JulkiSuosikki** kan man kontrollera yrkeskvalifikationerna hos en yrkesutbildad person inom socialvården eller hälso- och sjukvården. Uppgifterna uppdateras en gång per dygn. **JulkiTerhikki/JulkiSuosikki** finns på Valvira webbplats <https://www.valvira.fi/web/sv/framsida>.

Vid enheter för missbrukarvård används ibland yrkesbeteckningarna rusmedelsterapeut eller anhörigterapeut. Det bör observeras, att en person som kallar sig terapeut inte behöver ha någon som helst utbildning inom social- eller hälsovården. Beteckningen terapeut kan användas av vem som helst, och tillsynsmyndigheterna kan inte förbjuda att en sådan beteckning används.

Psykoterapeut är en yrkesutbildad person med skyddad yrkesbeteckning. Beteckningen psykoterapeut kan endast användas av personer som fått tillstånd av Valvira.

Med tanke på klientsäkerheten och klientens rättsskydd är det viktigt att verksamhetsenheter som tillhandahåller missbrukarvård eller rehabilitering för missbrukare på sina webbplatser och i samband med sin marknadsföring tydligt anger om det är fråga om av myndigheten godkänd, registrerad privat socialservice eller om tjänsterna utgör verksamhet som baserar sig på kamratstöd, som inte är socialservice och som alltså inte införs i registret.

Särskilda frågor inom missbrukarvården

Minderåriga barns deltagande i familjeveckoslut

I samband med en utredning av en anmälan om missförhållande har det framgått att minderåriga barn och unga under ett familjeveckoslut som ingått i missbrukarvården i ett vårdkollektiv hade deltagit i sessioner, där familjemedlemmarna fick berätta för vårdtagaren om de upplevelser och känslor som personens missbruk hade orsakat dem. Dessa frågor behandlades inte enbart inom den egna familjen, utan även så att t.ex. flera familjers samtliga medlemmar, inklusive barn, berättade om dessa upplevelser inför varandra. Familjeveckoslut hade också ordnats på ett sådant sätt, att hela rehabiliteringskollektivet hade deltagit i sessionerna med sina familjer.

Tillsynsmyndigheterna framhåller, att det inte är godtagbart med hänsyn till minderåriga barns grundläggande fri- och rättigheter att de deltar i gemensamma sessioner för flera familjer eller hela kollektivet. Vårdnadshavarna har ansvaret för att säkerställa barnens välbefinnande i interna diskussioner inom familjen. Enhetens personal har också en skyldighet att framhålla klienternas och de anhörigas självbestämmanderätt och integritetsskydd.

Tillsynsmyndigheterna rekommenderar att familjemöten i registrerade tjänster inom socialvården handleds av yrkesutbildade personer inom socialvården eller hälso- och sjukvården och att familjemöten endast ordnas inom den egna familjen, om minderåriga barn är närvarande.

Dnr V/31813/2020

Reklam som gäller finansiering av vården

Ett flertal enheter som erbjuder missbrukarvård i ett vårdkollektiv gör reklam på sina webbplatser för lån med höga räntor från finansiella institut eller avbetalningsavtal för betalning av vårdavgiften. Vårdenheterna anger också på sina webbplatser att de bistår klienten i att fylla i låneansökan och i att välja mellan olika finansieringsalternativ.

Enligt tillsynsmyndighetens åsikt är det etiskt betänkligt att erbjuda finansiering med lån för betalning av missbrukarvård, och det är inte tillbörligt att göra reklam för finansiering av socialservice eller erbjuda sådan finansiering som en del av verksamheten.

På vilket sätt övervakas den socialservice som införts i registret**Serviceproducenten**

Varje serviceproducent har det primära ansvaret för att övervaka de producerade tjänsternas ändamålsenlighet, kvalitet samt klient- och patientsäkerhet med de medel som egenkontrollen erbjuder. Egenkontroll som baserar sig på en skriftlig plan har varit obligatorisk i alla tjänster inom socialvården sedan 1.4.2015 och i privat socialservice redan från år 2012 (socialvårdslagen 47 §, lagen om privat socialservice 6 §).

Varje enhet ska ha en plan för egenkontroll, som ska hållas offentligt framlagd. Syftet med planen är att ge läsaren information om hur man vid enheten säkerställer att servicen är högklassig och säker för klienterna. Målet för egenkontrollen är att personalen kontinuerligt utvärderar sitt arbete, är lyhörd för klienternas och de anhörigas åsikter i frågor som gäller kvalitet och klientsäkerhet samt beaktar klientresponser när verksamheten utvecklas. Med hjälp av en fungerande egenkontroll har man beredskap för eventuella risker i servicen och kan snabbt rätta till observerade missförhållanden. Om enheten genomför läkemedelsbehandling ska det också finnas en uppdaterad plan för läkemedelsbehandling.

Kommunen

Kommunen har enligt socialvårdslagen tillsynsansvaret för att verksamheten vid de enheter som är belägna inom kommunens område är tillbörlig och lagenlig samt klient- och patientsäker. Dessutom har kommunen tillsynsansvaret för tjänster som kommunen köper av en annan kommun och där kommunen har placerat sina klienter.

Regionförvaltningsverken (RFV) och Valvira

Tillsynen som bedrivs av tillsynsmyndigheterna, sex regionförvaltningsverk och Valvira, indelas i proaktiv och reaktiv tillsyn (förhands- och efterhandstillsyn).

Med *proaktiv tillsyn* avses den styrning och vägledning som serviceproducenterna får samt den bedömningsprocess som genomförs i samband med beviljande av tillstånd och registrering av anmälningspliktiga tjänster.

RFV beviljar tillstånden och registrerar dem för serviceproducenter som har verksamhet i det avsedda regionförvaltningsverkets verksamhetsområde. Valvira beviljar och registrerar

Dnr V/31813/2020

tillstånden för riksomfattande serviceproducenter med verksamhet inom flera än ett regionförvaltningsverks verksamhetsområde.

Med *efterhandstillsyn eller reaktiv tillsyn* avses att tillsynsmyndigheterna vidtar åtgärder för att utreda ett ärende som uppdagats till följd av ett klagomål, en anmälan om missförhållande eller på annat sätt och vid behov vidtar tillsynsåtgärder. Tillsynsmyndigheterna bedriver även planerlig systematisk tillsyn.

Tillsynsmyndigheten kan efter att ha utrett ärendet i sitt beslut bestämma om olika grader av påföljder för serviceproducenten enligt socialvårdslagen, beroende på hur allvarligt ärendet är. Påföljder är uttryckande av åsikt, påpekande, anmärkning, meddelande av föreskrifter, föreskrifter förenade med vite, avbrytande av verksamheten och återkallelse av tillståndet.

Tillsynsmyndigheterna (inkl. kommunerna) fungerar i samarbete när de sköter sina uppgifter enligt lagen om privat socialservice.

Tillsyn över de yrkesutbildade personernas verksamhet

De yrkesutbildade personerna inom socialvården och hälso- och sjukvården indelas i legitimerade yrkesutbildade personer och yrkesutbildade personer med skyddad yrkesbeteckning. Legitimerade yrkesutbildade personer inom socialvården är bl.a. socialarbetare och socionomer, och yrkesutbildade personer med skyddad yrkesbeteckning t.ex. närvårdare. Yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är bl.a. sjukskötare och läkare och yrkesutbildade personer med skyddad yrkesbeteckning t.ex. närvårdare och psykoterapeuter. Legitimering och registrering av rätt att använda skyddad yrkesbeteckning ansöks hos Valvira efter avlagd examen.

Arbetsgivaren har den primära skyldigheten att övervaka verksamheten för de yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården som arbetsgivaren har anställt. Om arbetsgivaren inte genom egna medel kan rätta till observerade problem ska en anmälan göras till tillsynsmyndigheterna.

Regionförvaltningsverken övervakar de yrkesutbildade personerna inom socialvården och hälso- och sjukvården inom sina respektive områden. I fråga om yrkesutbildade personer behandlar Valvira sådana tillsynsärenden, där yrkesutövningsrätten eventuellt kommer att frångås eller begränsas, användning av skyddad yrkesbeteckning förbjudas eller den yrkesutbildade personen tilldelas en skriftlig varning.

De påföljder som föreskrivs i lagstiftningen om yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården kan endast inriktas på personer som är legitimerade eller har rätt att använda skyddad yrkesbeteckning.

Arbetsgivaren bär alltid ansvaret för att den anställda personalen har tillräcklig kompetens för sina uppgifter, att verksamheten är tillbörlig samt att klient- och patientsäkerheten säkerställs. Arbetsgivarens verksamhet kan övervakas enligt socialvårdslagen med därtill hörande påföljder.

Dnr V/31813/2020

Avgjorts: 16.09.2020
Beslutsfattare: Henriksson Markus
Tjänsteställning: Överdirektör
Föredragande:
Autti Lilli, Överinspektör

Handlingen har undertecknats elektroniskt i dokumenthanteringsystemet.
Registratorskontoret kan verifiera underteckningen.

Författningar

Lagen om privat socialservice (922/2011)
Socialvårdslagen (1301/2014)
Lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015)
Lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994)

Mer information

På Valvira överinspektörerna:
Lilli Autti, tfn 0295 209 605
Irja Hemmilä, tfn 0295 209 531

På regionförvaltningsverken överinspektörerna för socialvården:
Regionförvaltningsverket i Södra Finland Sari Luukko, tfn 0295 016 163
Regionförvaltningsverket i Östra Finland Pia Sorsa, tfn 0295 016 853
Regionförvaltningsverket i Lappland Marjut Eskelinen, tfn 0295 017 378
Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland Marjo Henrichson, tfn 0295 018 164
Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland Pia Ekqvist, tfn 0295 018 597
Regionförvaltningsverket i Norra Finland Timo K. Mäkelä, tfn 0295 017 572

Sändlista Kommunala direktörer som ansvarar för social- och hälsovården
Kommunala tjänsteinnehavare som ansvarar för missbrukarvården
Privata producenter av missbrukartjänster inom socialvården

För kännedom

Ombudsmannen för missbrukare (Päihdeasiamies)
Klientorganisationen A-kiltojen liitto
Irti huumeista ry
Socialombudsmännen rf
Suomen Päihderiippuvaiset ry
Konsumentombudsmannen